

Історія

УДК: 94(477) «1921/1939»:334.732

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19363655>

Участь спеціалізованої кооперативної системи «Плодоспілка» в заготівлі й збуті продукції галузі в роки НЕПу

Касян Андрій Іванович,

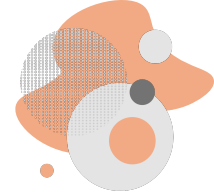
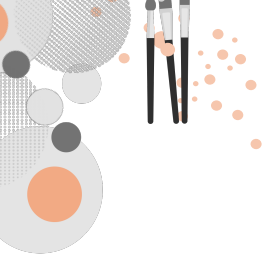
кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки, директор Навчально-наукового інституту міжнародних відносин, історії та філософії, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-8073-7138>

Никифорова Наталія Станіславівна,

аспірантка кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна, <https://orcid.org/0009-0009-5523-1803>

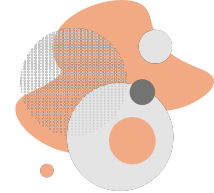
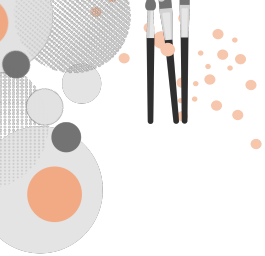
Прийнято: 16.03.2026 | Опубліковано: 30.03.2026

***Анотація.** У статті комплексно проаналізовано ключові аспекти заготівельно-збутової роботи спеціалізованої кооперативної системи «Плодоспілка» в роки нової економічної політики. На основі численного фактологічного матеріалу, статистичних даних розкрито діяльність плодоовочевої кооперації в царині заготівлі й збуту продукції галузі, що мала*

метою зростання товарності й прибутковості основних її виробників – українських селян. Вказано на те, що сільськогосподарська кооперація змогла за досить короткий термін опанувати новий для себе сектор роботи – господарські операції з заготівлі продуктів садівництва й городництва, наглядно продемонструвати, як можна було ефективно надати так званим «другорядним» сферам багато в чому ще традиційного за характером селянського господарювання ринкового характеру. Наголошено, що створення «Плодоспільки» (як і аналогічних структур в інших сферах господарської діяльності) пожвавило підприємницьку ініціативу власників одноосібних господарств, посприяло активізації процесів кооперації селянства загалом. З'ясовано, що кооперативні спеціалісти працювали досить дієво й результативно. Вони переконливо продемонстрували, як ефективно, адаптоване в товарно-грошові відносини заняття городництвом, садівництвом може бути джерелом відчутних прибутків, сприяти наповненню селянських родинних бюджетів необхідними для подальших прогресивних змін коштами. Доведено, що вага «Плодоспільки» в нарощуванні сільськогосподарського виробництва поступово, але неухильно зростала. Спілька постійно розширювала географічні можливості реалізації власної продукції, демонструвала економічні успіхи, у тому числі щодо масштабування заготівельно-збутових операцій. З огляду на проведене дослідження, маємо підстави вважати, що згортання непу наприкінці 1920-х рр. вкрай шкідливо (особливо в перші роки колективізації) позначилося на перспективах збалансованого розвитку сільського господарства УСРР.

Ключові слова: нова економічна політика, сільське господарство, селянське господарство, сільськогосподарська кооперація, спеціалізована кооперативна система, «Плодоспілька», заготівельно-збутові операції, УСРР.

Participation of the specialized cooperative system «Plodospilka» in procurement and marketing of the industry's products during the NEP years

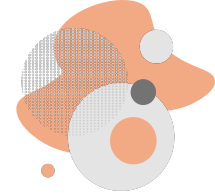
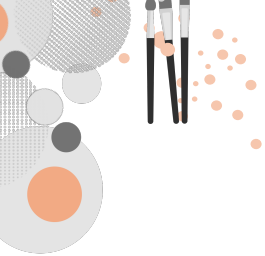
Andriy Kasyan,

PhD (History), Associate Professor of the Department of Archaeology and Special Branches of Historical Science, Director of the Educational and Scientific Institute of International Relations, History and Philosophy, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8073-7138>

Nataliia Nykyforova,

PhD student at the Department of Archaeology and Special Branches of Historical Science, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 18031, Cherkasy, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0009-5523-1803>

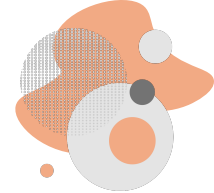
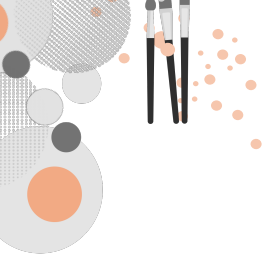
Abstract. *The article provides a comprehensive analysis of the key aspects of procurement and marketing activities carried out by the specialized cooperative system «Plodospilka» during the years of the New Economic Policy. Based on extensive factual material and statistical data, the study examines the activities of fruit and vegetable cooperation in the field of procurement and marketing of industry's products, aimed at increasing the marketability and profitability of their primary producers – Ukrainian peasants. It is emphasized that agricultural cooperation managed, within a relatively short period, to master a new area of activity – economic operations related to the procurement of horticultural and vegetable-growing products – and clearly demonstrated how so-called «secondary» branches of largely traditional peasant farming could be effectively integrated into market relations. The article highlights that the establishment of «Plodospilka» (as*

well as similar structures in other sectors of the economy) stimulated entrepreneurial initiative among individual farm owners and contributed to the overall intensification of cooperative processes within the peasantry. It is shown that cooperative specialists worked efficiently and productively. They convincingly demonstrated how effective, market-adapted engagement in vegetable-growing and horticulture could serve as a source of substantial income and support the financial stability of peasant households, providing resources for further progressive development. It is proven that the role of «Plodospilka» in increasing agricultural production gradually but steadily grew. The union continuously expanded the geographical scope of its product distribution and demonstrated economic success, including the scaling up of procurement and marketing operations. Based on the conducted research, there are grounds to conclude that the curtailment of the NEP in the late 1920s had an extremely negative impact (especially in the early years of collectivization) on the prospects for balanced agricultural development in the Ukrainian SSR.

Keywords: *New Economic Policy, agriculture, peasant farming, agricultural cooperation, specialized cooperative system, «Plodospilka», procurement and marketing operations, Ukrainian SSR.*

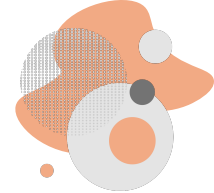
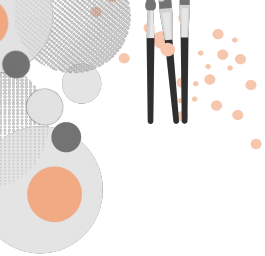
Постановка проблеми. У період нової економічної політики Всеукраїнська спілка садово-городньої, виноградно-виноробної та пасічницької кооперації «Плодоспілка» розгорнула широку й масштабну заготівельно-збутову роботу. Завдяки реалізації цілої низки ефективних виробничих заходів ця спілка за досить короткий період наглядно продемонструвала, як «вузько споживчий», «другорядний» «підсобний» сектор селянського господарства зміг набути привабливого товарно-прибуткового характеру. Дослідження її історичного досвіду є не лише

актуальним із погляду творення більш якісних наукових синтезів знань про соціально-економічний розвиток доби непу, а й корисним для сьогодення, адже воно покликане стверджувати ефективні шляхи створення сприятливих умов для інтенсифікації та підвищення рентабельності сучасного сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика розвідки не є новою в історіографії. У різний час ряд аспектів, безпосередньо дотичних до неї, знайшли своє відображення в наукових працях С. Биченка, О. Свідерської, І. Рибак, В. Марочка, А. Морозова, І. Романюка, А. Дабіжи, І. Волошина, Я. Трояк та інших дослідників. Більшість із них аналізували та оцінювали плодоовочеву кооперацію в контексті характеристики самої діяльності спеціалізованих кооперативних систем, переробки та реалізації плодоовочевої продукції, порівняння діяльності «Плодоспілки» з іншими кооперативними об'єднаннями («Добробут», «Кооптах»), також загальних процесів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва [1–9]. Автори статті акцентують увагу на дещо іншому – участі «Плодоспілки» в заготівельно-збутових операціях безпосередньо в сільській місцевості. Такий пізнавальний ракурс ще не був предметом окремого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний масив досліджень кооперативного руху в добу непу, представленого зокрема й дисертаційними роботами, абсолютна більшість із них має яскраво виражений соціально-економічний характер. З позиції вимог сучасної методології такий підхід видається застарілим. З огляду на нові теоретичні та окремі історіографічні напрацювання, ситуація потребує творення більш досконалих наукових синтезів. Одним із шляхів оптимізації досліджень має стати поширення пізнавального інтересу на низові (горизонтальні)

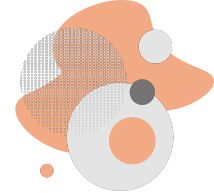
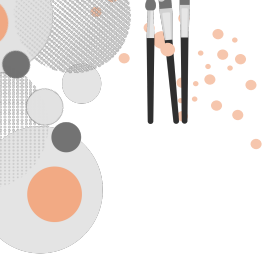

структури (підрозділи) кооперативних систем, що так чи так були задіяні в сільськогосподарському виробництві.

Методологічною основою дослідження є комплекс методів, що поєднує загальнонаукові (аналіз, синтез) та спеціальні методи історичного дослідження (проблемно-хронологічний, історико-генетичний, історико-економічний, статистичний, джерелознавчого аналізу).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у висвітленні ключових моментів заготівельно-збутової роботи спеціалізованої кооперативної системи «Плодосілка» в роки непу. Не відмовляючись від усталених дослідницьких практик, у тому числі через залучення численних статистичних даних, що чи не найпереконливіше відбивають тенденції розвитку сільськогосподарської кооперації, більше уваги спробуємо приділити «другому переділу», тобто досвіду переробки садово-городньої продукції самими селянськими господарствами, напрацьованого в умовах повернення до товарно-грошових відносин, із застосуванням нових технологій.

Виклад основного матеріалу. Потрібно зазначити, що до 1917 р. сільськогосподарська кооперація в Україні взагалі не здійснювала господарських операцій із заготівлі продуктів садівництва та городництва. Тож, на початку 1920-х рр. це була нова справа, вид діяльності, що його раніше не практикували. Долаючи традиційне бачення на садівництво й городництво (як другорядні сфери селянського господарювання), сільськогосподарська кооперація покликана була надати їм ринкового (у дозвільних межах непу) характеру, з урахуванням матеріальної зацікавленості членів. Як доцільно зауважила з цього приводу О. Свідерська, за умови прискореного зростання міського населення, експорту овочів, ця

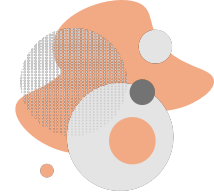
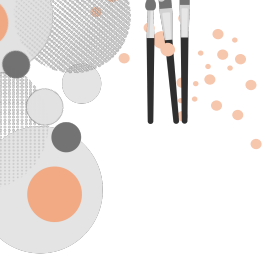

форма господарювання селян була спроможною досить швидко стати для них прибутковою [2, С. 190].

Новостворена Всеукраїнська спілка садово-городньої, виноградно-виноробної та пасічницької кооперації «Плодоспілка» приєдналася до кооперативного господарювання на селі з листопада 1925 р. Її головним завданням стала організація переробки, зберігання й реалізації садово-городньої продукції [1, С. 137]. При цьому напередодні активізації спілки лідери кооперативного руху наголошували, що ця подія є «великою, доцільною та своєчасною» [10, С. 81]. 22–23 листопада відбулися збори уповноважених представників від профільних організацій, які й дали офіційний старт діяльності «Плодоспілки». Було прийнято ряд стратегічних рішень, що знайшли відображення в резолюціях зборів щодо подальших, конкретних кроків у городництві, садівництві й виноградарстві.

Кооперативним діячам доводилося долати чимало перешкод. Чи не найважчими з них були перепони ментального характеру. Адже, як зазначив І. Рибак, коли досліджував стан, труднощі й перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва в добу непівського «агропереходу», у тяжінні до садівництва селянство керувалося не стільки усвідомленням зиску від нього, як «побутовою звичкою й традиційною любов'ю до всякого дерева» [3, С. 123]. Слабкою, відповідно, була й аграрно-виробнича та агрокультурна складова садівництва й городництва. Проте фахівці сільськогосподарської кооперації, зусилля якої були націлені на реалізацію всіх можливих, попервах навіть малопомітних ресурсів сільськогосподарського виробництва, демонстрували впевненість, що за нетривалий час цю галузь можна перевести в категорію прибуткової.

Насамперед потрібно було активізувати господарсько-підприємницьку ініціативу власників селянських господарств. Зробити це було найкраще,

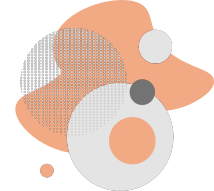
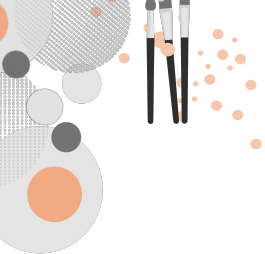

продемонструвавши, що галузь може стати джерелом додаткових прибутків і їхні родинні бюджети від того лише виграють. Для цього, як засвідчує неупереджений аналіз, існувало достатньо можливостей. Лише зауважимо, що загальна земельна площа садово-городніх культур складала в середньому близько 10 % усієї засівної площі України [1, С. 137]. Практично кожен двір мав сад і город, і тому треба було просто переконати їхніх власників, що вирощування садовини й городини може мати не лише споживчий, а й товарно-прибутковий характер.

Загалом селяни виявляли зацікавленість до кооперування під началом «Плодоспільки», про що свідчать статистичні дані. Так, до утворення спеціалізованого центру зростання мережі низових садово-городніх товариств, котрим судилося бути фундаментом цієї кооперативної системи, відбувалося досить повільно: у 1924 р. їх налічувалося лише 36. А вже наступного року кількість товариств сягнула рекордного показника – 81 [11, С. 47].

Згідно зі звітними відомостями «Сільського господаря», 1926 р. різнопланову роботу проводило 209 садово-городньо-виноградарських і 189 пасічних товариств [13, С. 10]. Інформація за 1927 р. демонструє зростання кількості товариств ще більше ніж утричі: на той момент у системі «Плодоспільки» вже нараховувалося 676 садово-городньо-виноградарських товариств. Повільнішими темпами, але також із показниками «плюс», зростала мережа пасічних товариств: на 1927 р. їх налічувалося 228, а станом на жовтень 1928 р. це число збільшилося до 763 [13, С. 10; 14, С. 25].

Позитивною динамікою позначалася організаційна розбудова мережі округових спілок. Якщо на жовтень 1926 р. їх було всього-на-всього 2, то у квітні 1928 р. – уже 7 [13, С. 7]. За підрахунками вченого-економіста, кооператора Б. Мартоса, станом на жовтень 1929 р. у спеціалізованій

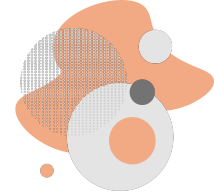
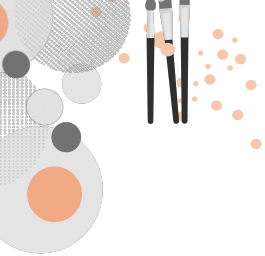

плодово-овочевій кооперації функціонувало 26 спілок [15, С. 7]. Вищезначені організаційні процеси, розбудова стрункої мережі (як запоруки дієвості кооперативного механізму) досить сприятливо відобразилися на загальному зростанні ваги «Плодоспілки» у сільськогосподарському виробництві.

Сільськогосподарській кооперації доводилося вирішувати низку питань, пов'язаних не лише з заохоченням селянства до садівництва, городництва на товарній основі, а й з проблемами реалізації продукції цих галузей, що була досить «примхливою» у транспортуванні й зберіганні. До того ж ринок її реалізації лишався вкрай неорганізованим.

У тогочасних часописах натрапляємо на численні замітки пересічних дописувачів, у яких мова йде про те, що селяни, хоча й мали прибуток із продажу продуктів садівництва та городництва, проте ще більший за них зиск отримували спекулянти. Вони скуповували плодовоовочеву продукцію в скрутний, не вигідний для селянина час, а отже, за мінімально можливими цінами [3, С. 122]. За короткий проміжок часу сільськогосподарській кооперації вдалося досить непогано врегулювати цей сегмент ринку, відчутно зменшити дошкульну виробникам стихійність та дезорганізованість.

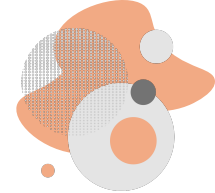
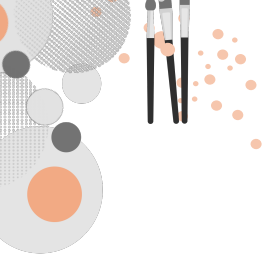
Зрозуміло, що в перший рік роботи «Плодоспілка» не могла дати високих результатів господарської роботи. Учасники кооперативного руху вказували на основні гальмівні моменти: новизна для кооперації цієї справи, відсутність кваліфікованих робітників, недостатня кількість спеціалізованих кооперативних об'єднань, другорядне значення цих галузей у роботі універсальних кооперативів, відсутність власних коштів та відповідних кредитів [16, С. 58].

Як зауважував дослідник С. Биченко, давалися взнаки як певні організаційні, так і деякі фінансові труднощі. Та й система заготівлі, переробки, зберігання, транспортування, реалізації продукції не була ще налагодженою [1, С. 138]. Проте, як уже зазначалося, за досить короткий термін спеціалізована кооперація продемонструвала економічні успіхи й зростання продуктивності галузі.

У постанові правління «Сільського господаря» щодо підсумків і заходів із розвитку плодоовочевої кооперації України в 1928 р. було відзначено стрімке зростання торгівельного обігу «Плодоспілки». Це твердження спиралося на такі дані. Протягом 1925–1926 рр. торговельний обіг зріс з 916 тис. крб до 2582 тис. До осені ж 1927 р. він склав 3985 тис. крб, тобто майже 4 млн крб [17, С. 119]. Як бачимо, у середині 1920-х рр. діяльність Всеукраїнського центру плодоовочевої кооперації набула широких масштабів, про що свідчили інформаційно-звітні показники. У зведених звітах спілок та товариств «Плодоспілки» зафіксована така інформація: для збуту було одержано продукції аж на 5553 тис. крб., із них: садовина свіжа – 26,9 %, садовина сушена – 5,7 %, картопля – 14,3 %, городина – 28,9 %, виноград – 1,8 %, вино-спирт – 9,4 %, мед, віск – 1,4 %, інше – 11,6 % [18, Арк. 2]. Згідно зі статистичними даними, силами «Плодоспілки» у 1928 р. було заготовлено й реалізовано споживачам 2555 тис. тон городини [4, С. 82].

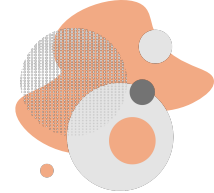
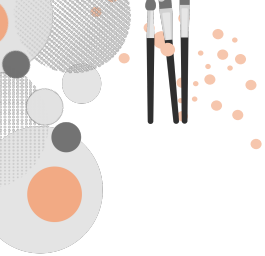
«Плодоспілка» інтенсифікувала не лише вже апробовані напрямки кооперативної господарсько-виробничої роботи, а й активно опановувала нові. Зрима економічна робота велася не лише в площині заготівлі й збуту свіжих овочів та фруктів, а й про виробництво продукції, розрахованої за якістю й технологіями на вибагливого споживача. Мова йде про так званий «другий переділ». Річ у тім, що раніше селянські господарства не займалися

переробкою садово-городньої продукції, а тепер, оскільки «Плодоспілка» постійно розширювала свою переробну базу, цей процес було поставлено на товарну основу, із застосуванням нових технологій.

Асортимент переробної продукції був різноманітним. У різнопланових за своєю інформативністю документах спілки мова йшла про заготівлю й збут сушених фруктів (слив копчених і сушених, абрикос, вишень копчених і сушених та ін.), сушеної зелені, сушених грибів, грибів маринованих, корнішонів, томатної пасти, перцю фаршированого (з рисом та м'ясом), баклажанів фаршированих (з рисом та м'ясом), кабачків фаршированих, ікри баклажанної, консервованих, засолених та квашених овочів, фруктового повидла тощо.

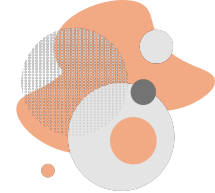
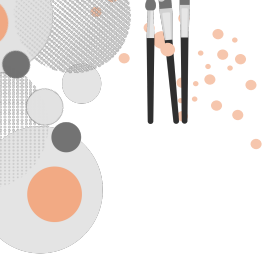
Яскравим прикладом популярності переробленої продукції став попит на «ніжинські» огірки. Умільці м. Ніжин, що на Чернігівщині, добре знали на цьому промислі й застосовували власні, ще дідівські ексклюзивні технології засолювання огірків. У документах фонду «Плодоспілки» ми зустрічаємо інформацію відносно того, що попит на «ніжинські» огірки був просто надзвичайним, і кількість запитів на його постачання постійно зростала [19, Арк. 5–6]. Для розширення обсягів було збільшено площу вирощування огірка з 160 га в 1924 р. до 500 га в 1925 р. Відповідно, зросла й кількість продукції – з 120 вагонів засоленого огірка до 300 вагонів [19, Арк. 6]. 1926 р. площа культури огірка сягала вже 850 га, а об'єми соління зросли до 590 вагонів [19, Арк. 6]. Ціна за цю якісну продукцію, яка впевнено завойовувала ринок, була досить високою – 40 крб. за пуд [19, Арк. 6]. У зв'язку з великим попитом на солоні огірки ціни на них, як правило, зростали на весні й мали тенденцію до загального підвищення: так на 1924/25 р. ціна за тисячу штук становила 30 крб., у 1925/26 р. – 32 крб., а 1926/27 р. – сягнула 34 крб. [19, Арк. 210].

У 1926/27 господарському році, за сприяння сільськогосподарської кооперації, що на той час уже витіснила з цього спектру ринку приватних закупників, які спекулювали цінами, силами «Плодоспілки» здійснювалося 85 % господарських операцій. Пріоритетно, зокрема, щодо заготівлі та реалізації «ніжинського» огірка, з участю «селянина-плантатора в прибутках від реалізації» [16, С. 59].

На той час виокремилися конкретні географічні райони, що займалися новою справою товарного виробництва певної продукції, яку, звичайно, й раніше заготовляли селянські господарства, але здебільшого для споживчих потреб. Так, значним обсягом виробництва повидла займалося Житомирське товариство «Садо-Пасіка». У листуванні «Плодоспілки» з товариством ми бачимо, що особливим попитом користувалося сливове й яблуневе повидло, якого лише в липні 1927 р. було виготовлено 3 тис. пудів для реалізації [20, Арк. 11]. Житомирщина славилася також заготівлею маринованих і сушених грибів. Було укладено угоди з Чуднівським і Коростишевським товариствами на заготівлю однієї тисячі пудів маринованих і 0,8 тис. пудів сушених грибів [21, Арк. 8]. З аналізу листування кооперативного центру зі спілками випливає, що чимала увага приділялася операціям із заготівель та квашення капусти. Цим славилася Сумщина [22, Арк. 6].

Треба вказати й на підвищення попиту на продукцію виноградарства та виноробства. Виноградарство й виноробство обслуговували південні спілки: Одеська, Миколаївська, Херсонська та Бердянська, основна робота котрих полягала в налагодженні збуту вина. Про збільшення обсягів заготівельно-збутових операцій свідчить той факт, що протягом 1922–1925 рр. кількість землі, відведеної під виноградники, зросла з 9946 га до 29120 [23, Арк. 45]. Згідно зі звітними кооперативними даними, «Плодоспілка» лише за 5 місяців після свого організаційного оформлення заготовила 108 тис. літрів

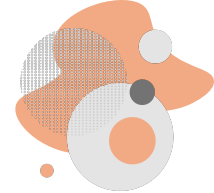
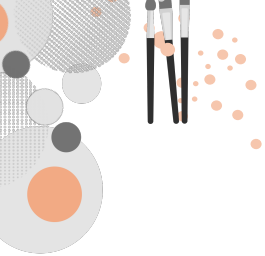

виноградного вина [4, С. 82]. У 1926/27 рр., відповідно до даних НКТ України, кооперація проводила 85 % заготівлі винограду [13, С. 24]. Загалом площа під виноградниками в УСРР упродовж 1922–1927 рр. зросла у 10 разів [4, С. 82].

Забезпечуючи, звичайно, й потреби внутрішніх ринків УСРР, «Плодоспілка» розширювала географію реалізації власної продукції, турбувалася як про використання всіх можливостей для підйому сільськогосподарського виробництва, так і дбала про добробут продуцентів сільськогосподарської продукції садівництва й городництва. Мова йде про постачання великих міст та промислових центрів Союзу, у яких ціна на продукцію садівництва й городництва була на порядок вищою. Наведемо деякі приклади. Згідно з даними звітів «Плодоспілки», фіксуємо, що з овочів підвищеним попитом користувалися огірки, помідори, капуста, цибуля, морква. Отож, ціни на свіжу капусту на найбільших ринках москви й Києва суттєво різнилися. Так, у москві капусту реалізовували за 6–7 коп. за кілограм, тоді як на київському ринку – 50–60 коп. за пуд, а відтак удвічі дешевше. Відповідно, помідори в москві коштували 10–20 коп. за кілограм, а Києві – 70–90 коп. за пуд, тобто приблизно втричі дешевше [24, Арк. 19, 43].

Така ж ситуація була з цінами на фрукти, передусім яблука, сливи, груші, виноград. Так, якщо на полтавських ринках середня ціна на сливи складала 5–6 крб. за пуд, то на ленінградських – 70–80 коп. за кг. Водночас, яблука в Полтаві реалізовували за 3–5 крб. за пуд (залежно від сорту), а в Ленінграді – 4–6 крб за ящик (близько 8 кг) [24, Арк. 89–90]. Бачимо, що територіальне коливання цін було відчутним. Згідно з підрахунками С. Биченка, воно складало мінімум 200 %, а максимум – 500 % [1, С. 138].

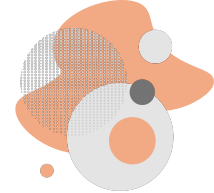
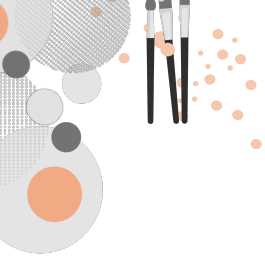
На цьому тлі зусилля «Плодоспілки» у царині заготівельно-збутових операцій давали відчутні позитивні результати. Так, заготівля продукції

зросла з 1062,6 тис. крб у 1925/26 господарському році до 2870,8 тис. крб у наступному році, тобто більш ніж в 2,5 рази [24, С. 80]. За той же час більше ніж втричі зросла реалізація: у фінансових показниках із 808,8 тис. крб до 2555,9 тис. крб [22, С. 80].

Висновки. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що в другій половині 1920-х рр. діяльність спеціалізованої кооперативної системи «Плодоспілка» в УСРР характеризувалася постійним кількісним зростанням, господарським і фінансовим зміцненням, багатоплановою роботою, що сприяло нарощенню виробничих потужностей та товарних об'ємів сільськогосподарської продукції, і, відповідно, масштабності заготівельно-збутових операцій на селі. Встиг сформуватися дієвий зв'язок між інституційною розбудовою кооперативної інфраструктури «Плодоспілки», зростанням матеріального заохочення селян-власників та збільшенням товарності їхніх господарств. Прийдешнє згортання непу, якою б політичною (не)доцільністю воно не пояснювалося, означало насамперед шкідливу практику ліквідації цих, як ми переконалися, ефективних механізмів збалансованого соціально-економічного розвитку сільського господарства. Чи не найбільше від цього втрачало селянство, яке вже встигло продемонструвати ефективну участь у нових для себе та назагал перспективних формах співпраці, проте на кілька поколінь позбавлялося можливості такого мотивованого господарювання.

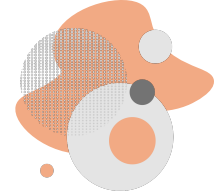
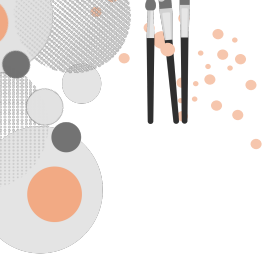
Перспективним напрямом подальших досліджень є поглиблене вивчення проблем розширення й загальних перспектив розвитку мережі спеціалізованих кооперативних об'єднань, місця та реального значення функціонування галузей городництва й садівництва в кооперативній структурі доби непу, вирішення питань фінансового забезпечення підрозділів «Плодоспілки», зокрема й щодо механізмів залучення кредитних

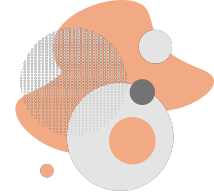
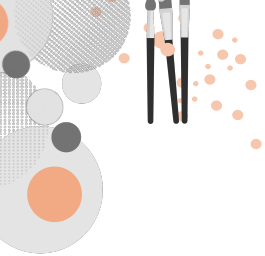
можливостей та акумуляції власних коштів, підсилення спеціалізованої кооперативної системи кваліфікованими фахівцями, їхнього навчання й стажування. Особливої уваги заслуговують ментальні зміни в самому сільському населенні, насамперед шляхи й способи адаптації все ще традиційного за своїм світоглядом селянського загалу до господарювання в умовах відродження й пожвавлення товарно-грошових відносин.

Література.

1. Биченко С. М. Діяльність «Плодоспілки» з інтенсифікації сільськогосподарського виробництва в добу НЕПу. Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки. Вип. 133–134. 2008. С. 136–142.
2. Свідерська О. Розвиток допоміжних галузей рослинництва на Поділлі у добу НЕП (1921–1929 рр.). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія. 2014. Вип. 2. Ч. 3. С. 190–193.
3. Рибак І. В., Свідерська О. М. Сільськогосподарське виробництво на Поділлі та Південно-Східної Волині у добу непівського агропереходу : стан, труднощі та проблеми розвитку (1921–1929 рр.). Історико-економічне дослідження : монографія. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я. І., Абетка. 2013. 215 с.
4. Марочко В. Історична роль кооперації у формуванні внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції в 20-х рр. Проблеми історії України : факти, судження пошуки. 1998. Вип. 4. С. 68–93.
5. Морозов А. Г. Діяльність спеціалізованих систем сільськогосподарської кооперації на Україні (1923–1928). Український історичний журнал. 1989. № 8. С. 76–87.

6. Волошин І. В. Діяльність спеціалізованої сільськогосподарської мережі «Добробут» щодо підвищення селянської культури тваринництва в Україні 1920-х рр. Гілея : наук. вісник. 2018. Вип. 134. С. 57–60.
7. Дабіжа А. Спеціалізована сільськогосподарська кооперація періоду непу : чинники та засади організаційної розбудови. Старожитності Лукомор'я. 2022. № 4. С. 58–64. DOI : <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2022.4.167>
8. Романюк І. М., Романюк Б. І. Господарська діяльність спеціалізованого всеукраїнського кооперативного товариства «Кооптах» у середині 20-х рр. XX ст. Український селянин. 2010. Вип. 12. С. 228–230.
9. Трояк Я. Формування та початок господарсько-економічної діяльності системи плодоовочевої кооперації «Плодоспілка». Літопис Волині : всеукр. наук. часоп. 2023. Вип. 29. С. 101–105. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.16> URL : <https://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/478/412>
10. З життя Сільського Господаря. Сільський господар. 1925. Ч. 19–20 (жовтень). С. 81.
11. Дешко Є. Кооперація на Україні. Харків : ЦСУ, 1927. 100 с.
12. Єльяшук М. Ніжинський огірочний промисел. Земельник : місячник. 1925. № 3 (березень). С. 24–30.
13. Відчит Всеукраїнського союзу сільськогосподарської кооперації «Сільський господар» за 1926–27 операційний рік (1 жовтня 1926 р. – 1 жовтня 1927). Харків : Сільський господар. 1928. 68 с.
14. Разін Ф. Треба підготуватися до організації плодсоюзів. Кооперована громада. 1929. № 9. С. 25.
15. Мартос Б. Відбудова української кооперації. Сільське господарство України. Прага : Культурно-наукове видавництво УНО, 1942. С. 3–17.
16. Дробот В. Спеціальна кооперація України на десяти роковини

Жовтня. Український агроном. 1927. № 10–11. С. 52–62.

17. Про підсумки діяльності і заходи до розвитку плодоовочевої кооперації України : Постанова правління «Сільського господаря» з 19 березня 1928 р. Коопероване село. 1928. № 7–8. С. 119–121.

18. Зведені звіти плодосоюзів та плодотовариств за 1927/28 – 1928/29 рік. (01.10.28 – 30.09.1929). ЦДАВО України. Ф. 323. Оп. 4. Спр. 36. 41 арк.

19. Продукція «Плодоспілки». Солоні огірки (14.02.1927 – 30.09.1927). ЦДАВО України. Ф. 323. Оп. 1. Спр. 270. 288 арк.

20. Інші перероблені продукти «Плодоспілки» (11.07.1927 – 21.09.1927). ЦДАВО України. Ф. 323. Оп. 1. Спр. 272. 13 арк.

21. Гриби сушені й мариновані. (14.02.1927 – 30.09.1927). ЦДАВО України. Ф. 323. Оп. 1. Спр. 267. 149 арк.

22. «Плодоспілка». Операції із заготівель та квашення капусти. Листування з відвантаження та реалізації. Квашена капуста (17.02.1927 – 30.09.1927). ЦДАВО України. Ф. 323. Оп. 1. Спр. 271. 76 арк.

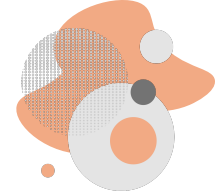
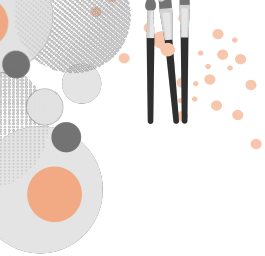
23. «Плодоспілка» Винниці (04.07.1927 – 27.09.1927). ЦДАВО України. Ф. 323. Оп. 1. Спр. 259. 95 арк.

24. Ринкові ціни (06.1926 – 30.09.1927). ЦДАВО України. Ф. 323. Оп. 1. Спр. 294. 306 арк.

25. Швагер М. «Плодоспілка» до десятих роковин Жовтня. Коопероване село. 1927. № 20. С. 79–81.

References.

1. Bychenko, S. M. (2008). Diialnist «Plodospilky» z intensyfikatsii silskohospodarskoho vyrobnytstva v dobu NEPu [The activities of «Plodospilka» in intensifying agricultural production during the NEP period]. Visnyk Cherkaskoho

universytetu. Serii: Istorychni nauky – Bulletin of Cherkasy University. Series: Historical Sciences, 133–134, 136–142 [in Ukrainian].

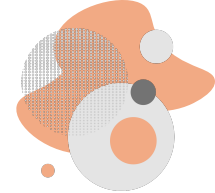
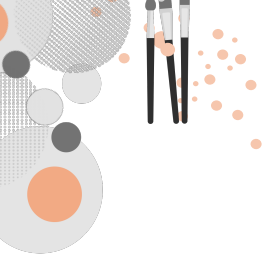
2. Sviderska, O. (2014). Rozvytok dopomizhnykh haluzei roslynnytstva na Podilli u dobu NEP (1921–1929 rr.) [Development of auxiliary branches of crop production in Podillia during the NEP period (1921–1929)]. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istoriia – Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: History, 2 (3), 190–193 [in Ukrainian].

3. Rybak, I. V., & Sviderska, O. M. (2013). Silskohospodarske vyrobnytstvo na Podilli ta Pivdenno-Skhidnoi Volyni u dobu nepivskoho ahroperekhodu: stan, trudnoshchi ta problemy rozvytku (1921–1929 rr.). Istoryko-ekonomichne doslidzhennia [Agricultural production in Podillia and South-Eastern Volhynia during the NEP agrarian transition: state, difficulties, and development problems (1921–1929). Historical and economic research]. Kamianets-Podilskyi: FOP Sysyn Ya. I., Abetka [in Ukrainian].

4. Marochko, V. (1998). Istorychna rol kooperatsii u formuvanni vnutrishnoho rynku silskohospodarskoi produktsii v 20-kh rr. [The historical role of cooperation in the formation of the internal market of agricultural products in the 1920s]. Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky – Problems of the History of Ukraine: Facts, Judgments, Searches, 4, 68–93 [in Ukrainian].

5. Morozov, A. H. (1989). Diialnist spetsializovanykh system silskohospodarskoi kooperatsii na Ukraini (1923–1928) [Activities of specialized systems of agricultural cooperation in Ukraine (1923–1928)]. Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Journal, 8, 76–87 [in Ukrainian].

6. Voloshyn, I. V. (2018). Diialnist «Dobrobutu» shchodo pidvyshchennia selianskoi kultury tvarynnytstva v Ukraini 1920-kh rr. [Activity of the «Dobrobut»

specialized agricultural network in improving peasant livestock culture in Ukraine in the 1920s]. *Hileia: naukovyi visnyk – Hileia: Scientific Bulletin*, 134, 57–60 [in Ukrainian].

7. Dabizha, A. (2022). Spetsializovana silskohospodarska kooperatsiia periodu nepu: chynnyky ta zasady orhanizatsiinoi rozbudovy [Specialized agricultural cooperation during the NEP: factors and principles of organizational development]. *Starozhytnosti Lukomoria – Antiquities of Lukomoria*, 4, 58–64. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2022.4.167> [in Ukrainian].

8. Romaniuk, I. M., Romaniuk, B. I. (2010). Hospodarska diialnist spetsializovanoho vseukrainskoho kooperatyvnoho tovarystva «Kooptakh» u seredyni 20-kh rr. XX st. [Economic activity of the specialized all-Ukrainian cooperative society «Kooptakh» in the mid-1920s]. *Ukrainskyi selianyn – Ukrainian Peasant*, 12, 228–230 [in Ukrainian].

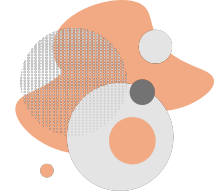
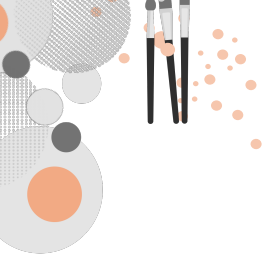
9. Troiak, Ya. (2023). Formuvannia ta pochatok hospodarsko-ekonomichnoi diialnosti systemy plodoovochevoi kooperatsii «Plodospilka» [Formation and start of the economic activity of the fruit and vegetable cooperation system «Plodospilka»]. *Litopys Volyni – Chronicle of Volhynia*, 29, 101–105. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.16> [in Ukrainian].

10. Z zhyttia Silskoho Hospodaria [From the life of Agriculturalist]. (1925). *Silskyi hospodar – Agriculturalist*, 19–20, 81 [in Ukrainian].

11. Deshko, Ye. (1927). Kooperatsiia na Ukraini [Cooperation in Ukraine]. Kharkiv: TsSU [in Ukrainian].

12. Yeliashuk, M. (1925). Nizhynskyi ohirochnyi promysel [The Nizhyn cucumber industry]. *Zemelnyk – Landowner*, 3, 24–30 [in Ukrainian].

13. Vidchyt Vseukrainskoho soiuzu silskohospodarskoi kooperatsii «Silskyi hospodar» za 1926–27 operatsiinyi rik (1 zhovtnia 1926 r. – 1 zhovtnia 1927 r.) [Report

of the All-Ukrainian Union of Agricultural Cooperation «Silskyi Hospodar» for the 1926–27 operational year (October 1, 1926 – October 1, 1927)]. (1928). Kharkiv: Silskyi hospodar [in Ukrainian].

14. Razin, F. (1929). Treba pidhotuvatysia do orhanizatsii plodsoiuziv [It is necessary to prepare for the organization of fruit unions]. Kooperovana hromada – Cooperative Community, 9, 25 [in Ukrainian].

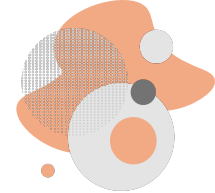
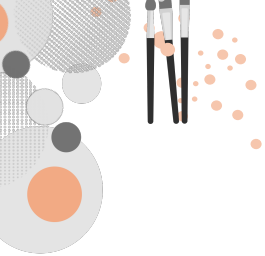
15. Martos, B. (1942). Vidbudova ukraïnskoi kooperatsii [Restoration of Ukrainian cooperation]. Silske hospodarstvo Ukrainy – Agriculture of Ukraine (pp. 3–17). Praha: Kulturno-naukove vydavnytstvo UNO [in Ukrainian].

16. Drobot, V. (1927). Spetsialna kooperatsiia Ukrainy na desiati rokovyny Zhovtnia [Specialized cooperation of Ukraine on the tenth anniversary of the October Revolution]. Ukrainskyi ahronom – Ukrainian Agronomist, 10–11, 52–62 [in Ukrainian].

17. Pro pidsumky diialnosti i zakhody do rozvytku plodoovochevoi kooperatsii Ukrainy : Postanova pravlinnia «Silskoho hospodaria» z 19 bereznia 1928 r. [On the results of activities and measures for the development of fruit and vegetable cooperation in Ukraine: Resolution of the Board of «Silskyi Hospodar» of March 19, 1928]. (1928). Kooperovane selo – Cooperative Village, 7–8, 119–121 [in Ukrainian].

18. Zvedeni zvity plodosoiuziv ta plodotovarystv za 1927/28–1928/29 rik. (01.10.28–30.09.1929) [Consolidated reports of fruit unions and fruit societies for 1927/28–1928/29 (01.10.1928–30.09.1929)]. TsDAVO Ukrainy – Central State Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine, f. 323, op. 4, file 36 [in Ukrainian].

19. Produktsiia «Plodospilky». Soloni ohirky (14.02.1927–30.09.1927) [Products of «Plodospilka». Pickled cucumbers (14.02.1927–30.09.1927)]. TsDAVO Ukrainy – Central State Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine,

f. 323, op. 1, file 270 [in Ukrainian].

20. Inshi pererobleni produkty «Plodospilky» (11.07.1927–21.09.1927) [Other processed products of «Plodospilka» (11.07.1927–21.09.1927)]. TsDAVO Ukrainy – Central State Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine, f. 323, op. 1, file 272 [in Ukrainian].

21. Hryby susheni y marynovani (14.02.1927–30.09.1927) [Dried and pickled mushrooms (14.02.1927–30.09.1927)]. TsDAVO Ukrainy – Central State Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine, f. 323, op. 1, file 267 [in Ukrainian].

22. «Plodospilka». Operatsii iz zahotivel ta kvashennia kapusty. Lystuvannia z vidvantazhennia ta realizatsii. Kvashena kapusta (17.02.1927–30.09.1927) [«Plodospilka». Procurement and sauerkraut production operations. Correspondence on shipment and sales. Sauerkraut (17.02.1927–30.09.1927)]. TsDAVO Ukrainy – Central State Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine, f. 323, op. 1, file 271 [in Ukrainian].

23. «Plodospilka» Vinnytsi (04.07.1927–27.09.1927 r.) [«Plodospilka» of Vinnytsia (04.07.1927–27.09.1927)]. TsDAVO Ukrainy – Central State Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine, f. 323, op. 1, file 259 [in Ukrainian].

24. Rynkovi tsyny (06.1926–30.09.1927) [Market prices (06.1926–30.09.1927)]. TsDAVO Ukrainy – Central State Archives of Supreme Authorities and Government of Ukraine, f. 323, op. 1, file 294 [in Ukrainian].

25. Shvaher, M. (1927). «Plodospilka» do desiatykh rokovyn Zhovtnia [«Plodospilka» on the tenth anniversary of the October Revolution]. Kooperovane selo – Cooperative Village, 20, 79–81 [in Ukrainian].